

**О.А. Покровська**, канд. філол. наук, доц. (*ХДУХТ, Харків*)

**А.В. Городнич**, асп. (*ХДУХТ, Харків*)

## **РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ МОВИ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ**

Носієм національної культури, важливим стабілізуючим чинником ідентичності є зв'язок з мовою, що виступає основою духовності народу, міцною й надійною опорою самоусвідомлення особистості, імпульсом до творчого самовираження людини не тільки в національній культурі, а й у світовій цивілізації.

Зникнення мови означає для етносу загибель навколишнього інтелектуального середовища, а для всього людства – втрату одного із способів сприйняття світу. Відомим фактом діяльності ЮНЕСКО є захист, поширення мовного розмаїття, багатомовності і збереження мов, що перебувають під загрозою зникнення. Організація ЮНЕСКО ґрунтується на визнанні того, що мова є не просто важливим засобом комунікації чи вектором культури, фільтром світоглядів і цінностей, а й також невід'ємною частиною самосвідомості й ідентифікації як окремої людини, так і суспільства в цілому.

В історії наукової думки феномен мови завжди залишався в центрі уваги науковців. В античній філософії мова, буття і мислення сприймалися разом, синкретично. У середні віки відчувається вторинність мови по відношенню до дійсності. Пізніше все більш усвідомлюється вплив мови на формування думки і сприйняття дійсності. У дослідженнях ролі мови вченими ХХ ст. чітко встановилася думка про її визначальний вплив не тільки на мислення і організацію понятійних систем, але і на сприйняття реального світу.

На сьогодні у світі існує майже 6 тисяч мов. Саме у мові нація зберігає історію, багатовіковий досвід, здобутки культури, світоглядні ідеї. Мова кожного народу не лише є витвором багатьох поколінь, вона, за М. Гайдегером, є визначальною для сутності людини.

Взаємозв'язок мови та етнічної ідентичності – одна з основних проблем психологічного вивчення соціальної свідомості. Це пов'язано з особливим місцем мови в низці головних компонентів етносу і перш за все з тим, що саме мова здавна розглядається як один з найважливіших чинників національної ідентичності. На думку М. Лацаруса і Г. Штейнтала, що створили в середині ХІХ ст. одну з перших соціально-психологічних теорій – «психологію народів», мова – «перший прояв» народного духу. Серію досліджень мови як одного з конкретних елементів народної психології зробив В. Вундт, у поглядах якого ідеї психології народів отримали подальший розвиток.

Вітчизняний мовознавець О. Потебня розвинув ідею, згідно з якою мова бере участь не лише у формуванні народного світосприйняття, а й у самому розгортанні думки. Науковець вважав, що слово – це не просто мовний засіб, а засадничий, базовий принцип свідомості нації.

У теорії культурного розвитку вищих психічних функцій, розробленій Л.С. Виготським, відзначається, що мова як вища і складна форма поведінки людини виступає як засіб соціального зв'язку, соціального співробітництва, як «засіб вrostання» людини в культуру і цивілізацію.

Німецький філософ Вільгельм фон Гумбольдт стверджував, що мова впливає на духовний розвиток народу. Дослідник дійшов висновку, що різні мови – це не лише різні оболонки загальнолюдської свідомості, а й різні бачення світу.

Таким чином, багато мислителів справедливо розуміли мову як духовну силу, яка формує культуру народу і твердження про те, що так поняття як «мова» і «народ» тісно пов'язані: народ – ті, хто говорить однією мовою, а мова – це те, чим говорить народ, вона об'єднує народ і вирізняє його з-поміж інших народів.

Однією із найбільш повних та аргументованих сучасних теорій, що розглядають вплив мови на формування ідентичності, є теорія Дж. Фішмана. У ній обстоюється думка про те, що мова пов'язана з ідентичністю трьома способами: індексальним, тобто мова асоціюється з певною культурою, вона формує висловлювання й виражає інтереси, оцінки й світогляд культури; символічним, який означає, що мова репрезентує певні національні (етнічні) групи зі своїми мовам; відношенням частини до цілого, а саме, моделі соціалізації, культурні стилі міжособистісних відносин, етичні принципи, матеріальна культура та естетичне сприйняття завжди асоціюються з певною мовою. Таким чином, Дж. Фішман стверджує, що «історично рідна мова відіграє роль у процесах самовизначення не просто як міф, а й як природна ідентифікаційна й мотиваційна потреба в певному етнокультурному просторі».

Отже, можна зробити висновок, що невід'ємною ознакою національної ідентичності є знання та розуміння рідної мови, адже саме в мові відображений пізнавальний досвід народу, його морально-етичні, соціально-естетичні, художні та виховні ідеали. Мова зберігає історію цивілізаційного розвитку, відображає національний характер, його симпатії та антипатії, вбирає в себе особливості відносини етносу до навколишньої дійсності, системи цінностей, мотивацію поведінки.